

Приказ књиге: Ненад А. Васић: *Косовске алтернативе – Политички плурализам од 1989. до преговора у Рамбујеу 1999. године*, Институт за српску културу, Приштина – Лепосавић, 2008. (209 стр.)

После *Геоэкономије Косова* (2001) и пројекта *Слободна земља Косово* (2005) Ненад Васић (1970) објавио је треће дело у коме, пре свега, истражује и анализира политичку сцену косовских Албанаца у последњој деценији 20. века. Књига се састоји од три поглавља. У оквиру првог, који је назвао „Фазе и циклуси развоја политичког плурализма и вишепартијског система у држави Југославији на крају XX века“, аутор, најпре, у теоријском делу обрађује појам, елементарну структуру и дефиниције плурализма и партије дајући преглед важнијих теорија из области политичког плурализма и вишепартизма код нас и у свету. Потом се бави политичком плурализацијом југословенског посткомунистичког друштва и, посебно, почецима вишепартијског политичког плурализма и парламентарне демократије у Србији, Црној Гори и осталим републикама бивше Југославије. Говорећи о Србији, Васић закључује да су „први аутентични облици политичког (само)организовања... кренули са националистичким, екстремистичким и популистичким илегалним групама на Косову (прво Албанци, а касније и Срби и Црногорци) и емиграцијом која је тражила своје упориште и политичку подршку у народу“ (стр. 44). Васић скида вео заборава и са полемике у НИИ-у вођене 1997. године између потпредседника ДСК Фехмија Аганија и Слободана Самарџића, у то време научног саветника у Институту за европске студије у Београду. Из ове полемике Васић у први план извлачи две важне ствари: о комунистичкој легалности и изгласавању уставних амандмана у Скупштини Косова 23. марта 1989. године. Самарџић је, наиме, одговарајући на Аганијеву тврдњу како поменути амандмани нису усвојени двотрећинском већином, рекао да су Албанци на исти начин изгубили покрајину на који су је и добили: „Што би се народски рекло: како дошло, тако и прошло“ као и „да се ту може поставити питање о природи комунистичке легалности“ (58), помоћу које је уставно черупана Србија, посебно између 1968. и 1974. године, када је то косовским Албанцима одговарало. Агани је у одговору оптужио квазидемократе и квазиопозиционаре у Србији који би „хтели да наследе све што је Милошевић постигао, тј. да анексију инкасирају као готовину, као свршен чин, па и решење за Косово потраже полазећи од позиција које је већ стекао агресивни великосрпски национализам“ (59). Ова полемика између два неагресивна интелектуалца показује да прави дијалог између две стране и није био могућ, јер није постојао компромис прихватљив за обе стране. Косовским Албанцима је одговарало када су били фаворизовани од стране комунистичких власти у Југославији и када је због њих Косово постало покрајина, а касније више од покрајине (1974-1989). Није их ни занимало ни бринуло шта о томе мисле Срби. Чак им је одговарало да их на Косову буде што мање чему су и сами дали велики допринос. Када је, на другој страни, милошевићевска власт практично укинула аутономију, Србе није ни занимало ни бринуло

шта о томе мисле Албанци. Чак су прижељкивали да их на Косову буде што мање, чему су одређени допринос и сами дали током рата са НАТО савезом. Када је Србија изгубила рат, највише су страдали Срби са Косова и Метохије и то управо од стране косовских Албанаца. После пада Милошевића, када је, после свега, званични Београд пристао да Косово макар и формално буде у Србији и на тај начин сачува макар мало части после косовског пораза, Албанци су прогласили своју државу на Косову и, пошто имају моћније савезнике, неће ни да чују за Србију, сем као за суседну државу.

А како је све почело са албанском алтернативом на Косову и шта је она значила за партијску плурализацију косовских Албанаца Ненад Васић објашњава у другом („Претпоставке политичког плурализма на Косову и албанској алтернативи“) и трећем поглављу („Доминантне политичке партије косовских Албанаца“). Почело је с краја 1980-их после, сматра аутор, неадекватне суспензије аутономије Косова из 1974., када су „ондашња комунистичка политичка авангарда у ПК СКК из редова Албанаца и нове претежно националистичке вође у илегалном политичком покрету одлучили... да укину прокомунистички и марксистичко-лењинистички партократски монизам и... уведу вишепартијски политички плурализам“(84). Осим доношења новог Устава Србије, овоме су допринели и вишегодишња криза и имплозија комунистичког партијског монопола СКЈ, „тајно заседање 'парламента' косовских Албанаца у Качанику“ и „илегални 'референдум' етничких Албанаца о 'независном и самосталном Косову’“(85). У основи, албанска алтернатива на Косову је, закључује Васић, колективистички, популистички, националистички и сепаратистички покрет који представља „прву јавну новоповесну интеграцију до тада илегалних сепаратистичких организација и... већине бивших чланова СК, укључујући ту и део грађана који су изражавали хтење за јавним ангажовањем... у циљу формирања националних политичких партија, а све то зарад постизања независне и самосталне 'Републике Косово’“(89).

Опозициона језгра косовских Албанаца створена су у Друштву књижевника Косова и Друштву филозофа и социолога Косова, затим у УЈДИ-ју, на чијем челу је у Приштини био Ветон Сурои, и у Демократском савезу Косова (ДСК), основаном у децембру 1989. године, као најзначајнијој партији косовских Албанаца. Васић посвећује Демократском савезу Косова 24 странице (116-140) – од првих идеја о оснивању у септембру 1989. до преговора у Рамбујеу 1999. године. Ту су детаљни подаци о оснивачкој, првој, другој и трећој изборној скупштини, са списковима чланова Главног одбора и Председништва бираних на тим скуповима.

Посебно су, али краће, обрађене и Социјалдемократска партија Косова (СДПК), Парламентарна партија Косова и УНИКОМБ (Партија албанског националног уједињења). У књизи се налази и списак 12 партија и организација косовских Албанаца основаних током 1990-их са именима њихових лидера. Детаљно су обрађени и

паралелни избори 1992. и 1998. године, а Васић, чак, даје и идеолошко одређење партија косовских Албанца, па тако ДСК сврстава у левицу, [1] Парламентарну партију Косова и УНИКОМБ на десницу, на левом центру је фракција СДПК Каћуше Јашари, а на десном фракција СДПК Љуљјете Пуље-Бећири и Албанска демохришћанска партија Марка Краснићија.

У уводу књиге, аутор, на основу личног искуства живота међу косовским Албанцима, посматрања и изучавања, описује у осам тачака њихове особине. Закључује да се ради о пажљивим људима „трибалне свести и менталитета“ окренутим породици „у традиционалном и фисовком друштву“ у коме жене треба да рађају што више деце и треба да се купује земља, како би се увећала породична, али и национална моћ (III). Дуго и плански анализирају пре него што донесу важну одлуку, кроз историју су увек били на страни јачег „и по потреби су окренути оним владарима и народима који српским властима нису били склони“(IV). Добри су трговци и „чешће лоши произвођачи... имају изврстан таленат за језике и индивидуалне спортове“(исто). Обазриви су у бирању пријатеља, „исказују благонаклоност и добросуседство свакоме ко поштује њихову територију“(исто), толерантни су у групи кад су већина, а затворени, неповерљиви и обазриви када су у мањини, итд. Овим оценама које би могле да буду предмет спорења, Васић придружује и оне које се односе на албанске „интелектуалце-политичаре“ и „политичке интелектуалце“. Њих не види као теоретичаре (али имају поштовање према теоретичарима), а посебно истиче тип књижевника-политичара који су „често, по неком неписаном правилу и без генерализације, усмерени антисловенски и антигрчки“(168).

Говорећи на крају књиге о грешкама које је учинила милошевићевска власт, Ненад Васић истиче спорно усвајање амандмана на Устав из 1974. године у Скупштини САП Косова 1989. године и доношење Устава из 1990. године, затим, комунистичко наслеђе и ауторитарну политику СПС и Милошевића, њихово дуго игнорисање проблема Косова као и покушај решавања српског питања на Косову и Метохији без савезништва са САД, ЕУ и НАТО.

С друге стране, албански политичари са Косова су, према Васићу, погрешили што су перманентно тежили независности Косова, одбијајући учешће у политичком систему Србије. На још два места у књизи изражава се мишљење да су косовски Албанци „могли, али нису хтели“ да учествују у модернизацији и демократској транзицији СР Југославије (164-165), односно да су одбили да „активно, конструктивно и легално партиципирају у градском политичком животу и локалним самоуправама, парламентарном политичком систему Републике Србије и СР Југославије и обема владама“(166). С обзиром на ауторову констатацију да су лидери албанских партија на Косову имали неумерене сепаратистичке и максималистичке захтеве (177), поставља се питање реалности, па и смисла изнетог ауторовог става да је требало да се укључе у политички систем Србије и

СР Југославије. Косовски Албанци су хтели да Косово отцепе од Србије - и у томе су на крају успели, као и да постану независна држава - у чему још нису у потпуности успели. Уосталом и, вероватно, најлибералнији политичар међу косовским Албанцима Ветон Сурои у замишљеном *Писму оцу* (Рецају Суроју, политичару и писцу који је као југословенски амбасадор у Шпанији погинуо у саобраћајној несрећи 1988. године) објављеном у *Кохи диторе* поводом проглашења независности у Скупштини Косова, пише: „Ти и твоја генерација сте имали визију - градњу косовске државности у оквиру Југославије, уз све ризике и препреке. Имао сам срећу и обавезу да градим једну нову визију током распада Југославије. На Косову - где никада као тада није било толико српске војске и полиције - учествовао сам у градњи визије независног Косова. “

Укључење косовских Албанаца у политички систем Србије је можда могло бити пожељно (писац ових редова сматра да то, дугорочно, не би било добро за Србију), али, једноставно, није било реално.

Ненад Васић *Косовске алтернативе* сматра „личним, практичним доприносом косовологији” коју одређује као „научни, промишљени, учени и истраживачки приступ Косову и Метохији... Албанцима и поготову косовским Албанцима”. Лично изражавајући резерву према термину (који је 1980-их први, колико се сећам, употребио новинар Зејнел Зејнели) и потреби постојања косовологије као некакве посебне науке, за Васићеву нову књигу би се пре и са правом могло рећи, уз извесне замерке на језик и стил који могу представљати тешкоћу за просечног читаоца, да, за наше прилике, представља пионирски случај изучавања модерног политичког живота Албанаца на Косову и предложак за тако потребна, а недостајућа домаћа истраживања савремених друштвених, политичких, економских и културних кретања међу косовским Албанцима.

---

[1] На Википедији ДСК је пак одређена као конзервативна и либерално-конзервативна десничарска партија.